

Nr 12

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående ett obligatoriskt ungdomssparande.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 376 i första kammaren av herr *Bengtson* och herr *Andersson, Alvar*, och nr 466 i andra kammaren av herr *Onsjö*, har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning angående lämpligheten av ett obligatoriskt ungdomssparande.

Beträffande motiveringen för motionärernas yrkande hänvisas till motionen I: 376.

Över motionen har yttrande inhämtats från *fullmäktige i riksgäldskontoret*, varjämte tillfälle beretts för *Landsorganisationen*, *Tjänstemännens centralorganisation*, *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Svenska bankföreningen*, *Svenska jordbrukskreditkassan* och *Svenska sparbanksföreningen* att avgiva yttrande i ärendet.

De hörda remissinstanserna har, med undantag av *Svenska jordbrukskreditkassan*, som förordat att en utredning komme till stånd rörande såväl ett obligatoriskt som ett frivilligt ungdomssparande, avstyrkt motionen.

Beträffande sparandeutvecklingen och behovet av sparstimulerande åtgärder bland ungdom anför *Landsorganisationen* följande:

Det privata sparandet — att skilja från det offentliga — brukar delas i två sektorer, nämligen företagssparande samt personligt sparande eller hushållens sparande för att använda konjunkturinstitutets terminologi. Det personliga sparandet äger huvudsakligen rum genom premieinbetalningar till försäkringsbolagen, banksättningar och amorteringar samt aktie- och obligationsförvärv. Till följd av bristfällig statistik är uppgifterna om sparandet över huvud att anse som mycket osäkra. Enligt ett beräkningsalternativ skulle utvecklingen av det personliga nettosparandet ha varit följande efter kriget:

Miljoner kronor									
1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955
500	300	1 200	1 600	1 200	1 700	2 700	2 200	2 400	3 000

Någon beräkning av det personliga sparandet under 1956 har ännu ej kunnat göras. I årets nationalbudget sägs endast att det privata nettosparandet förefaller ha varit ungefär lika stort som 1955, men att fördelningen av detta sparande på hushåll och företag är speciellt osäkert. Någon kalkyl över sparandets förändring 1956—57 har inte gjorts.

Summan av *nettosparandet* i landet år 1955 har uppskattats till sex miljarder kronor, varav tre miljarder bestod av personligt sparande, 1 1/2 miljard av offentligt sparande och 1 1/2 miljard av företagssparande. Läger man härtill det sparande som svarar mot reparationer och underhåll samt ersättningsinvesteringar, kommer man för år 1955 upp till ett *bruttosparande* av knappt 15 miljarder kronor, fördelat på 6 1/2 miljard i företagssparande, fem miljarder i offentligt sparande och inemot 3 1/2 miljard i personligt sparande.

Den personliga sparbenägenheten kan mätas på olika sätt. Det vanligaste måttet torde vara den *genomsnittliga* sparkvoten, dvs. totalt personligt nettosparande genom totalt disponibla inkomster. Definierad på detta sätt synes sparbenägenheten ha visat en stigande tendens under hela efterkrigstiden. För år 1955 kan denna sparkvot uppskattas till inemot 0,1, dvs. närmare 10 % av den totala disponibla inkomsten sparades. Närmast motsvarande tal för USA var 1955 drygt 6 % och för 1956 något mer (mot ca 8 % under högkonjunkturen åren 1951—53) enligt uppgifter från Department of Commerce. Bräckligheten hos sådan statistik försvårar emellertid särskilt internationella jämförelser. Även i USA finner man emellertid en tendens till ökad sparkvot på längre sikt.

Konjunkturinstitutet har utfört beräkningar också av den *marginella* sparkvoten, dvs. förhållandet mellan sparandeökning och inkomstökning, och dess förändringar för landets inkomsttagare som helhet. Av dessa beräkningar framgår att för åren 1948—1956 har av en viss given ökning i den reala disponibla inkomsten i genomsnitt ungefär 80 % använts till ökad (real) konsumtion och ungefär 20 % till ökat (realt) sparande; den (reala) marginella konsumtionskvoten har således varit ca 0,8 medan den (reala) marginella sparkvoten varit ca 0,2. Motsvarande beräkningar har också utförts i löpande värden, varvid man fått en konstant (nominell) marginell konsumtionskvot på ca 0,85 och en konstant (nominell) marginell sparkvot på ca 0,15.

Resultatet av dessa beräkningar strider ej mot att den genomsnittliga sparkvoten stigit samtidigt. Så länge den marginella sparkvoten ligger över den genomsnittliga sparkvoten, kommer nämligen en ökning av den disponibla inkomsten att automatiskt medföra ökad genomsnittlig sparkvot trots konstant marginell sparkvot. Den enda slutsats, som bör dras av beräkningarna, synes vara den, att även om man med sparbenägenheten avser sambandet mellan inkomstutveckling och sparandeutveckling, kan det tillgängliga statistiska materialet i vart fall inte tas som bevis för att någon långsiktig nivåförändring av sparbenägenheten — sparviljan — inträffat under åren 1948—1956.

Av det redovisade materialet framgår sålunda att sparviljan åtminstone inte försvagats under senaste årtionde. LO anser det angeläget att detta konstateras därför att i den allmänna ekonomiska debatten förbises alltför ofta att det personliga sparandet i Sverige befinner sig på en internationellt sett hög nivå. Detta minskar emellertid inte behovet av ett ytterligare ökat personligt sparande. På åtskilliga områden, där den bristande tillgången på varor och tjänster i dag känns mycket besvärande för medborgarna, skulle resurserna kunna öka, om medborgarna ålade sig större personliga uppföringar i form av sparande. Alldeles speciellt gäller detta bostadsområdet, där ett ökat sparande ter sig naturligt framförallt för ungdomsåldrarna som förr eller senare efterfrågar familjebostäder. Enligt LO:s mening är det naturligt om ansträngningarna för att öka det personliga sparandet tar sikte

på åldersgrupper, som i större utsträckning än andra kan bedömas ha möjlighet härtill.

Landsorganisationen finner för sin del att de förslag för att öka sparandet som redovisas i motionerna inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd i avvaktan på resultaten av konjunkturinstitutets sparundersökning och andra undersökningar för förnyad, mera förutsättningslös prövning av lämpliga åtgärder för ökning av det personliga sparandet.

Tjänstemännens centralorganisation delar motionärernas uppfattning att det ur ungdomens egen synpunkt måste anses vara av stor vikt att söka stimulera ungdomen till ökat sparande. Organisationen anser dock, att denna fråga endast kan lösas på så sätt, att man söker stimulera ungdomarna till ökat frivilligt sparande, dvs. att man fortsätter på de redan inslagna vägarna. Vid vissa arbetsplatser har avtal träffats mellan parterna om ett ungdomssparande i form av lönsparande enligt vissa överenskomna regler; sparbanker och försäkringsbolag har på olika vägar försökt uppmuntra ungdomens sparande etc. Visserligen kan mot detta anföras, att dessa åtgärder hittills endast haft begränsad effekt. Problemställningen måste väl ändock i första hand vara en fråga om uppfostran av ungdomen och icke minst av föräldrarna. TCO vill i detta sammanhang framhålla angelägenheten av att på olika sätt stimulera till exempelvis ökat bostadssparande bland ungdomen. TCO kan dock icke dela motionärernas uppfattning om att ett obligatoriskt ungdomssparande eventuellt skulle kunna komma i fråga. Även om man i likhet med motionärerna utgår från att denna sparform endast skulle omfatta ungdomar under 25 års ålder, som icke har försörjningsplikt, måste ett obligatoriskt sparande, oavsett hur detaljerade föreskrifterna än göres, få mycket olika betydelse för olika ungdomar.

Svenska arbetsgivareföreningen kan icke tillstyrka en obligatorisk anordning med ändamål att tvinga ungdomen till sparande och framhåller följande:

Många ungdomar ha försörjningsplikter av skiftande slag, andra ha utbildningsbehov. Dessa grupper måste undantagas. Vidare är det många ungdomars strävan att starta en egen rörelse eller att förvärva ett eget jordbruk. Sparandet inom dessa grupper har sådan form, att det icke kan inpassas i de enkla huvudtyper som måste ligga till grund för ett obligatoriskt sparande. Redan ur tekniska synpunkter måste frågan om ett obligatoriskt ungdomssparande sålunda komma att vålla stora svårigheter.

Den ekonomiska politiken har under en lång tid varit sådan, att den knappast kunnat betecknas som sparvänlig. Genom en fortgående penningvärdeförsämring har realvärdet av spararens tillgångar urholkats, genom en konstlad nedpressning av räntenivån har avkastningen på bankmedel hållits lägre än vad som svarat mot värdet av spararens insats i produktionen, och genom höga marginalskatter har spararen måst avstå en större andel av den inkomst han kan ha haft till följd av sitt sparande, än vad som gäller för hans inkomster i övrigt. Möjligheterna att genom sparande i banker och sparbanker under ungdomsåren trygga familjebildningens ekonomi ha i realiteten varit små.

Att under sådana betingelser tvinga en grupp medborgare, nämligen ung-

domen, till ett sparande som de enskilda medborgarna med hänsyn till ovan anförda omständigheter ej anse vara ekonomiskt förmånligt, kan icke vara försvarbart.

Det riktiga sättet att öka sparandet bland ungdomen liksom inom andra åldersgrupper måste vara att föra en allmänt sparsvänlig ekonomisk politik. Först vid en sådan penningpolitik, att räntan kommer att svara mot spararens rättmätiga andel av produktionsresultatet, och en sådan finanspolitik, att en överbeskattning av spararnas ränteinkomster undviks, har den enskilde en riktig grund för sin avvägning mellan nutida och framtida konsumtion. Betydelsen av en sådan ekonomisk politik, att icke grundvalarna undanryckas för de enskilda medborgarnas avvägning mellan nutida och framtida konsumtion, eller med andra ord deras sparvilja, framträder enligt föreningens mening klart genom ungdomssparandets nuvarande läge.

Fullmäktige i riksgäldskontoret erinrar om att det med statsmedel understödda lönsparandet hittills givit förhållandevis gott resultat. Det är å andra sidan enligt fullmäktige tydligt, att den förvärvsarbete ungdomens intresse för ett regelbundet, långsiktigt sparande icke är så stort, som det kunde och borde vara. De goda förtjänstmöjligheter, som numera redan tidigt står ungdomen till buds, har givit upphov till en helt ny, på direkt konsumtion, delvis av lyxbetonad karaktär, inriktad livsföring bland ungdomen av i dag. Det måste därför, framhåller fullmäktige, anses vara av utomordentlig vikt, icke blott ur samhällsekonomisk utan även och icke minst ur ungdomens egen synpunkt, att i ännu högre grad än som hittills skett rikta ungdomens uppmärksamhet på betydelsen av ett kontinuerligt sparande och att samtidigt genom sparstimulerande åtgärder av olika slag förmå ungdomen att begränsa sin konsumtion. Enligt fullmäktiges mening är det i första hand på frivillighetens väg man bör gå fram för att nå detta syfte. En med stöd av de stora löntagarorganisationerna under intresserad medverkan av staten företagen utbyggnad eller omläggning av lönsparandet skulle sannolikt vara ägnad att i väsentlig grad öka ungdomssparandet, särskilt om lönsparandet kunde kombineras med ett målsparande, såsom exempelvis bostadssparande. Ett målsparande torde ligga särskilt väl till för ungdomen, eftersom sparandets fördelar här framträder på relativt kort sikt. Ett obligatoriskt sparande skulle däremot medföra många olägenheter för den enskilde och otvivelaktigt undergräva intresset för det frivilliga enskilda sparandet. Ehuru fullmäktige hyser full förståelse för motionärernas synpunkter, kan fullmäktige sålunda för sin del icke biträda motionsyrkandet om utredning angående lämpligheten av ett obligatoriskt ungdomssparande.

Vid ärendets behandling inom fullmäktige har herr *Pettersson* anmält, att han ansett att motionen bort av fullmäktige tillstyrkas.

Svenska bankföreningen avstyrker motionerna och anser bl. a., att det tillskott av sparmedel som skulle kunna erhållas från det begränsade befolkningsskikt som motionerna tar sikte på knappast torde vara av sådan storlek att det kan motivera en så ingripande åtgärd som införande av spartvång. Bland annat har man att beakta att ett dylikt tvångssparande sanno-

likt komme att verka reducerande på det frivilliga ungdomssparande som för närvarande försiggår i flera olika former.

Svenska sparbanksföreningen anser, att bestämda invändningar kunna riktas mot tvångsåtgärder på sparandeområdet och vill framhålla att ett tvångssparande skulle få allvarliga återverkningar på det frivilliga sparandet. Att lönsparandet måste upphöra får anses vara tämligen säkert. Vidare skulle sparklubsorganisationen komma att lida ett kraftigt avbräck. Om ungdomen får för sig, att sparande är någonting som skall ske under tvång, är det en helt naturlig reaktion att den upphör med det frivilliga sparandet, nu och även i framtiden. Som försvar för ett obligatoriskt ungdomssparande har vid något tillfälle gjorts en jämförelse med värnplikten. Åtskilliga invändningar kunna riktas mot en sådan jämförelse, men den är så till vida belysande som den ger en god uppfattning om den sannolika reaktionen hos flertalet ungdomar. En »sparplikt» blir någonting som man motvilligt underkastar sig och som man, sedan den väl är fullgjord, icke gärna ersätter med frivilliga åtaganden. Det är först längre fram i livet man tillägnar sig en annan inställning till frågor av detta slag, och då som resultat av en annan pedagogik än tvångets. Måhända kan det förefalla som om detta resonemang tillmäter psykologiska faktorer alltför stor vikt. I dessa sammanhang spela emellertid känslomässiga reaktioner en avgörande roll. Redan förefintligheten av ett förslag om allmänt tvångssparande för några år sedan visade sig påverka sparbanksinsättarnas handlande.

Också från rent praktiska synpunkter kan enligt föreningen invändningar riktas mot ett tvångssparande. Uppenbarligen måste varje system med obligatoriskt sparande innefatta en mängd undantagsbestämmelser — t. ex. för studerande ungdom utan egen inkomst, för elever i lärlingskolor etc. med begränsade inkomster och för ungdomar som ha inkomster vissa tider på året och använda dessa för att finansiera studier och utbildning. Ett tvångssparande skulle därför medföra en tungrodd administrativ apparat för tillämpningen av dylika undantagsbestämmelser.

Slutligen befarar sparbanksföreningen att det lätt kan inträffa att samhällsekonomiska skäl i framtiden kunna komma att åberopas som ett hinder för friställande av de tvångsvis sparade medlen vid ursprungligen avsedd tidpunkt.

Sparbanksföreningen finner icke anledning föreligga för en utredning om lämpligheten av ett obligatoriskt ungdomssparande innan åtgärder att stimulera det frivilliga sparandet mera allsidigt prövats. Föreningen anser det vara långt viktigare att statsmakterna — vid sidan av de utredningar och det arbete, som sparinstitutet och icke minst sparbankerna bedriva för att finna vägar att uppmuntra ungdomssparandet — utreda möjligheterna att skapa rimliga förutsättningar för framgång i sparinstitutets strävanden.

Sparbanksföreningen framhåller också att ett helhjärtat stöd från fackföreningar och arbetsgivare i arbetet för lönsparandet skulle vara av utomordentligt stor betydelse och tillsammans med den stimulans det statliga lönsparlotteriet innebär leda till en sparandeökning. Ett sådant stöd — even-

tuellt i form av avtalsmässiga överenskommelser mellan parterna på arbetsmarknaden — skulle ha betydande fördelar framför tvångsåtgärder från det allmännas sida.

Svenska jordbrukskreditkassan uttalar följande.

Orsakerna till ungdomens bristande förståelse för sparande är naturligtvis flera. Den allmänna inriktningen mot hög levnadsstandard spelar uppenbarligen stor roll. Penningvärdeförsämring, sociala reformer av skilda slag, den stärkta känslan av trygghet i fråga om arbetstillgång m. m. utövar väl också inflytande. Att bryta tendensen till nedvärdering av sparandets betydelse är säkert inte lätt. Möjligen kunde en vidgad upplysningsverksamhet i olika former göra nytta. Större betydelse får kanske tillmätas sådana anstalter, som ger ungdomen direkt ekonomisk stimulans till sparande. Ett förslag föreligger nu att i viss utsträckning göra avkastningen av penning-sparande skattefri. För ungdomens del skulle sparande sannolikt bli mer attraktivt, om själva sparbeloppet till viss gräns kunde befrias från skatt, i varje fall tills pengarna senare disponerades.

Jordbrukskreditkassan hyser den uppfattningen, att ett frivilligt sparande, understött av stimulans i en eller annan form från det allmännas sida, är för ungdomens vidkommande att föredraga framför obligatoriska sparformer. Det synes därför jordbrukskreditkassan vara lämpligt, att man i första hand undersöker möjligheterna att komma fram till ett ökat sparande bland ungdomen på den frivilliga vägen. Detta bör emellertid inte utesluta, att man jämsides överväger förutsättningarna för ett obligatoriskt ungdomssparande.

Utskottet. Motionärerna har förordat att en utredning kommer till stånd om lämpligheten av ett obligatoriskt ungdomssparande. Vid utformningen av bestämmelserna om detta sparande borde riktlinjerna i en av finansdepartementet år 1955 utsänd PM angående obligatoriskt sparande kunna tjäna till vägledning.

De hörda remissinstanserna har i allmänhet ställt sig avvisande till motionärernas förslag. Invändningar har framkommit mot tvångsåtgärder på sparandeområdet med hänsyn till bl. a. återverkningarna på det frivilliga sparandet. Dessutom har det ansetts lämpligt att avvakta resultatet av konjunkturinstitutets sparundersökning och andra undersökningar för förnyad, mera förutsättningslös prövning av lämpliga åtgärder för ökning av det personliga sparandet.

Det är mot bakgrunden av den rådande ekonomiska situationen naturligt att olika förslag framföres i syfte att öka sparandet och speciellt det personliga sparandet bland ungdomen. Utskottet delar motionärernas uppfattning, att det är synnerligen önskvärt att ungdomar under tiden före äktenskapets ingående, då de ofta har goda inkomster och saknar försörjnings-skyldigheter, ökar sitt sparande. Utskottet kan emellertid för sin del icke biträda motionärernas yrkande på en utredning om ett obligatoriskt ungdomssparande. I likhet med flertalet av de hörda remissinstanserna är utskottet nämligen av den uppfattningen att anledning i varje fall saknas att företaga en sådan utredning innan åtgärder för att stimulera det frivilliga sparandet mera allsidigt prövats. Utskottet vill härvid hänvisa till såväl sitt

utlåtande nr 13 till innevarande års riksdag som bevillningsutskottets betänkande nr 32/1957. Det synes vidare naturligt att ansträngningar görs för att ytterligare popularisera det statsunderstödda lönsparandet. Detta synes bl. a. kunna ske genom att arbetsmarknadens organisationer i större utsträckning intresserar sig för att medverka i denna sparform. Utskottet har sig bekant att överenskommelser mellan arbetsgivare och fackföreningar om ungdomssparande genom personligt tecknade kontrakt om regelbundna löneavdrag givit goda resultat. Utskottet skulle hälsa med tillfredsställelse om ett sådant sparande kunde organiseras i större omfattning.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I: 376 och II: 466 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 9 april 1957

På bankoutskottets vägnar:

K. G. EWERLÖF

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Boo, Fahlander, Werner, Strandler, Ståhle, Danmans och Mannerskantz;

från andra kammaren: herrar Sköldin, Schmidt, Larsson i Julita, Strandh, Regnéll, Hagnell, Rask och Börjesson.